
Sexual Health and Rights – Development of Humanistic Ideas

A szexuális egészség és jogok humanista felfogásának alakulása

Szilágyi Vilmos, Dr., pszichológus

szilagyi.vilmos8@upcmail.hu

Initially submitted March 10, 2015; accepted for publication April 15, 2015

Abstract:

After the more precise definition of sexuality became only possible in the 20th. century, the clarification of sexual health and rights. In this work the American humanists have had an important role, too. They published in their Manifests already in the years of 1970 the human rights and tasks in sexual behaviour. Their work was further elaborated by the World Association for Sexual Health: they summarised universal human rights for sexual health, first in 11, later in 16 items.

Keywords: Sexual Health, Sexual Rights, Humanism, Development

Kulcsszavak: szexuális egészség, szexuális jogok, humanizmus, fejlődés

---

A nemiség és az egészség szoros összefüggésének felismerése a nemiségtudományok létrehozóin kívül a 20. századi, progresszív szociális mozgalmakra is jellemző. A szexuális reformok Világligája, a családtervezés, a női emancipáció és a feminizmus szószólói mellett a humanisták is fontosnak tartották a tudományosan megalapozott nemi normákat. A nemi egészség és jogok nem vallási tisztázásának igénye 1970 körül merült fel először a humanista mozgalomban. Az alábbi nyilatkozat és jog-lista a „The Humanist” 1976 január/februári számában jelent meg.(1) A humanistáknak jelentős szerepük volt a szexuális emancipáció korai szakaszában. Bár a humanisták korábbi Manifestuma már tartalmazott egy rövid bekezdést a szexualitásról, úgy gondolták, hasznos lehet egy részletesebb nyilatkozat, mivel természetesen erősen igénylik az erkölcsi felelősségérzet fejlődését. Ennek szem előtt tartásával az Amerikai Humanisták Társulata megkérte *Lester Kirkendallt*, a neves szexológust, az oregoni egyetem „családi élet” professzorát, hogy dolgozza ki a szexuális jogok jegyzékét. Dr. Kirkendall eredeti tervét sokszor újraírták a következő hónapok során. Megkértek egy csoport humanista szerzőt, hogy írják alá ezt a nyilatkozatot. Közülük sokan a humanisztikus szexológia élvonalába tartoznak. Az általuk aláírt nyilatkozat a következő (1):

„A történelemben először fordul elő, hogy nem kell félnünk egy nem-kívánt terhességtől, vagy a nemi úton terjedő betegségektől, hiszen megvan a megfelelő ellenszerük. A szexuális megnyilvánulások korlátozása a monogám házasságra talán érthető volt mindaddig, amíg

inkább csak a gyermeknemzés jöhetett szóba – s amíg a nők alávetették magukat a férfiaknak. Bár a házasságot értékes emberi kapcsolatnak tartjuk, véleményünk szerint másféle szexuális kapcsolatok is fontosak. Mindenesetre az embereknek joguk kell, legyen szexuális vágyaik kielégítéséhez és olyan kapcsolatok létesítéséhez, amelyek nem ártanak másoknak, vagy nem sértik szexuális jogaikat. A szabadság ilyen új felfogását azonban össze kell kapcsolni az erkölcsi felelősségérzettel.

Szerencsére napjainkban világszerte átértékelik a szexualitás szerepét az emberek életében. Hitiünk szerint a szexualitás humanizálása már eléggé megtörtént ahhoz, hogy indokolt legyen annak kinyilvánítása: milyen jogai és kötelességei vannak az egyénnek a társadalommal szemben, és a társadalomnak az egyénnel szemben. Ennek megfelelően a következőket ajánljuk megfontolásra:

1. Az emberi szexualitás határait ki kell tágítani. A szexualitást számos kultúra a nemzésre próbálja szűkíteni. A nemiség minden egyéb értelmét mellékesnek tekintették, ferde szemmel nézték, vagy helytelenítették. Ám a népességnövekedés korlátozásának szükségessége, a hatékony fogamzásgátlók használatának elterjedése és a reprodukív technológia fejlődése csökkentette a szex gyermeknemző szerepét. A rugalmasan reagáló szexualitás ma az intimitás kifejezője mind a nők, mind a férfiak számára, az élvezet és gazdagodás forrása, ráadásul a feszültségek levezetésének egyik módja, akkor is, ha a nemzés valószínűtlen. A szexualitásnak más élményekkel való integrációja azonban csak akkor valósul meg, ha az egyén alapján kiegyensúlyozottan él. Ha ez megtörténik, a szexualitás elfoglalhatja helyét más természetes funkciók között.

2. A nemek közötti egyenlőség kialakítása lényeges vonása az értelmes moralitásnak. A nők elleni mindenfajta jogi, foglalkozásbeli, gazdasági és politikai diszkriminációt és a szexizmus minden maradványát meg kell szüntetni. Amíg a nők nem rendelkeznek egyenlő esélyekkel, addig a férfiak szexuálisan kizsákmányolhatják őket. A férfiaknak tehát el kell ismerniük a nők jogát saját testük felett, s hogy meghatározhatják saját szexuális megnyilvánulásaik jellegét. Minden egyénnek – akár nő, akár férfi – egyenlő személyi jogai vannak.

3. A represszív tabukat fel kell váltania a szexualitás kiegyensúlyozottabb és tárgyilagosabb szemléletében, amely az emberi igények okos tudomásulvételén alapul.

4. Mindenkinek joga és kötelessége, hogy tájékozódjon az emberi szexualitás különböző polgári és közösségi vonatkozásairól. Megerősítjük és támogatjuk az ENSz Egészségügyi Világszervezete bizottságának nyilatkozatát az emberi szexualitásról: „Mindenkinek joga, hogy szexuális felvilágosítást kapjon, s a szexualitást mint örömszerző és gyermeknemző lehetőséget fogadja el.” (3)

5. A leendő szülők joga és kötelessége, hogy megtervezzék gyermekeik számát és születésük idejét, figyelembe véve saját vágyaik mellett a társadalmi igényeket is. Ha a családméret szabályozandó, a nem kívánt gyermekek születése pedig megelőzendő, akkor a házas és nem házas pároknak a születésszabályozási ismereteket és módszereket

hozzáférhetővé kell tenni. Ezt folyamatosan újra kell értékelni a világ népesedési helyzetétől függően. A születésszabályozás joga az önkéntes sterilizáció és művi abortusz jogát is jelenti. Hangsúlyozzuk, hogy a születésszabályozás egyenlő mértékben felelőssége a férfinak és a nőnek. A férfi fogamzásgátlás további kutatásokat igényel. Mindenesetre a fogamzásgátlásért nemcsak a nő felelős.

6. A nemi erkölcs alapja a mások iránti tisztelet és megbecsülés lehet, s ezt nem lehet törvényekbe foglalni. A törvények megvédhetik a fiatalt a kihasználástól, s bármely korú egyént a visszaélésektől. Ezen túlmenően azonban a szexuális viselkedési formákat nem kell törvényekkel szabályozni. Az érett egyének szabadon választhatják partnereiket és a nekik megfelelő szexuális viselkedéseket. A szexuális viselkedések bizonyos formái korlátozóak és károsak lehetnek – például a prostitúció, a szadomazochizmus vagy a fetisizmus. Az ilyen viselkedési minták megváltoztatása azonban nem a törvényes tilalomtól, hanem csak a neveléstől és tanácsadástól várható.

7. A testi élvezet éppoly fontos, mint az erkölcsi érték. A hagyományos vallási szemlélet gyakran elítélte a testi örömeket, mint „bűnöseket” és „züllötteket”. Ezek embertelen attitűdök, mert rombolják az emberi kapcsolatokat. A viselkedéstudományok eredményei demonstrálják, hogy a testi örömeik megtagadása, különösen az alakuló fejlődés periódusaiban, gyakran eredményez családbomlást, visszaélést a gyermekekkel, a fiatalok szökését, bűnözést, erőszakot, alkoholizmust és az antihumánus viselkedés egyéb formáit. Megerősítjük, hogy az értelmes és tartalmas emberi kapcsolatok keretében fontos a testi gyönyör, egyrészt erkölcsi értéként, másrészt, mert elősegíti az egészséges társas kapcsolatokat

8. Az egyének egész életük során képesek pozitívan reagálni a szexuális ingerekre, ezt el kell ismerni, és el kell fogadni. A gyermeki szexualitás nemi érdeklődés és kísérletezés révén fejeződik ki. Ez önmaga érintését, teste különböző részeinek, így a nemi szerveknek simogatását jelenti. Az ilyen tanulási élmények segítik saját testének megértését és a szexualitás integrációját személyiségébe. A maszturbáció sok fiatal és idősebb számára megszokott módja a kielégülésnek, s ez teljesen elfogadható. Ahogyan a represszív attitűdök megakadályozták a gyermeki szexualitás elfogadását, ugyanúgy akadályozták a középkoriak és idősek szexualitásának értékelését. El kell ismernünk azt a tényt, hogy idősebb embereknek is vannak szexuális igényeik. Az érintés öröme, az érzelmek kölcsönös kifejezése és az intim testi reagálás élvezete mindenkinek élete végéig tartó joga.

9. Az emberi és humanista értékek iránti elkötelezettség egyetlen szexuális kapcsolatból sem hiányozhat. Szexuális viselkedésével senki sem sérthet, vagy hozhat hátrányos helyzetbe másokat. Ez az alapelv mindenfajta szexuális kapcsolatra érvényes, a rövid és alkalmi élményekre éppúgy, mint a mélyebb vagy tartósabb kapcsolatokra. Minden szexuális kapcsolatban alapvető a szabadon kinyilvánított egyetértés – még a házasságban is, ahol az egyetértés gyakran hiányzik, vagy eleve adottnak számít.

Zavaró kérdések támadhatnak a fenti elvek nyomán. A találkozásban közvetlenül érdekeltek teljesen eltérő módon vélekedhetnek a szexuális viselkedésről. Ez szükségessé teheti a nyílt és becsületes kommunikációt a pillanatnyi és a jövőt illető elvárásokról. A

döntések ilyenkor a megítéléstől és előrelátástól függenek, s eredményük csak lassan derül ki. A kapcsolatok nem légtüres térben keletkeznek. A szexuális kapcsolatban közvetlenül érintett személyeken kívül más, fontos személyek is vannak. E más személyek érdekei rendszerint bonyolultak és eltérőek; a dolgok semmilyen alakulása nem elégíthet ki mindenkit. Egyesek szeretnék, hogy semmilyen szexuális kapcsolatra ne kerüljön sor, s felháborodnak, ha az mégis megtörténik; mások többnyire elfogadják. Ezért ajánlatos empátiát érezni mások iránt. Megkérdezhetjük önmagunktól: „Milyen szexuális viselkedést várnék másoktól önmagam és/vagy szeretteim irányában?” „Legalább annyira törődöm-e a partnerem és más érdekeltek boldogságával és jóllétével, mint a magaméval?”

De van egy általánosabb megfontolás is: az, hogy mindenki részt vehet egy olyan szociális atmoszféra megteremtésében, amelyben csak a felelős szexuális viselkedést fogadják el.

Konklúziók: E nyilatkozat pontjainak megvalósítása az egyének bizonyos tulajdonságaitól függ. Szükséges hozzá az egyéni autonómia és a nemi működés kontrolljának képessége, valamint az, hogy elégedett legyen, s tudja elfogadni és élvezni a testi örömeiket. De az is, hogy tartsa tiszteletben mások jogait ugyanezekre az örömekre. A vele szemben igényeket támaztó társadalomnak pedig figyelembe kell vennie az egyéni szükségleteket és a személyes szabadságot. A szerelem és a büntudat nélküli szexualitás csak ilyen feltételek mellett lehetséges.

Történelmünk jelen helyzetében mi, emberek csodálatos útra készülünk. Most először valósíthatjuk meg egész testünk birtoklását. Testünket mindaddig korlátok közé szorította az egyház, vagy az állam, s ezek szabályozták, hogyan viselkedhetünk szexuálisan. Nem engedték meg, hogy teljesen átéljük a gyönyört, a test örömeit és kibontakoztassuk érzelmi képességeinket.

Szexuális élvezőképességünk megvalósítása érdekében el kell fogadnunk azt a tételt, hogy bár az élvezet erkölcsi érték – de csak akkor, ha kölcsönösen és felelősségtudattal éljük át. A kreatív és kölcsönös szexuális attitűd az egyén és a társadalom számára egyaránt nagy jelentőségű lehet. Egyéni hasznát tapasztalhatjuk a társkapcsolatból adódó lelki fejlődésben és önmegvalósításban. Viselkedésünk azt fejezheti ki a partner számára: „Gazdagabb lettem ettől az élménytől, s attól, hogy ugyanezt nálad is elősegíthettem.”

Az élmény szociális jelentősége abból adódik, hogy a partner is átéli ugyanazt a büntudatmentes, kölcsönös örömet. A testi és lelki jóllét kellemes érzései, az önmegvalósítás tudata, amit a szabadon kifejeződő szexuális élmények révén átélhetünk, kisugározhat az egész társadalomra. Lehetetlen, hogy az értelmes érzelmi és extatikus szexuális életet élő egyén közömbös és hanyag legyen másokkal. Meggyőződésünk, hogy szexuális lényünk felszabadítása nélkülözhetetlen ahhoz, hogy teljes emberi kapacitásunk kibontakozhasson. De ugyanakkor azzal is tisztában vagyunk, hogy fejlesztenünk kell mások iránti felelősségtudatunkat is.”

Ez volt az amerikai humanisták álláspontja 1976-ban. Ugyanezt a problémát közel negyed századdal később a Szexuális Egészség Világszervezetének (WAS) 14.

Világkongressusa (2) 1999-ben, és az Egészségügyi Világszervezet (WHO) Ajánlása (3) 2000-ben így fogalmazta:

„A szexualitás minden ember személyiségének integráns része. Teljes kibontakozása az olyan emberi alapszükségletek kielégítésétől függ, mint az érintés, az intimitás, érzelemnyilvánítás, élvezet, gyengédség és szeretet szükséglete. A szexualitás az egyén és a társadalom interakciójában szerveződik. Teljes kibontakozása az egyéni, az interperszonális és a társadalmi jóllét szempontjából egyaránt fontos. A szexuális jogok univerzális emberi jogok, amelyek minden ember veleszületett szabadságán, méltóságán és egyenlőségén alapulnak. Ahogyan az egészség alapvető emberi jog, ugyanilyen a szexuális egészség is. Az emberek és társadalmak egészséges szexualitásának biztosítása érdekében az alábbi szexuális jogokat minden társadalomnak el kell ismernie, támogatnia és védelmeznie kell. A szexuális egészség olyan környezetben jöhet létre, amely a szexuális jogokat elismeri és tiszteletben tartja.

1. *A szexuális szabadság joga. Ez lehetővé teszi az egyén teljes szexuális potenciáljának kifejeződését, azonban mindig és minden helyzetben kizárja a szexuális kényszer, kihasználás és visszaélés minden formáját.*

2. *A szexuális autonómia és a nemi szervek sértetlenségének és védelmének joga. Ez megadja a saját nemi étellel kapcsolatos, autonóm döntések lehetőségét, összhangban a személyes és szociális, etikai értékekkel. Jelenti egyben a saját test kontrollját és élvezetét bármiféle kényszer, csonkítás vagy erőszak nélkül.*

3. *A szexuális magánélet joga. Ez jogot biztosít a személyes döntésekre és viselkedésre az intimitás vonatkozásában mindaddig, amíg nem sérti mások szexuális jogait.*

4. *A szexuális egyenlőség joga. Ez mentességet biztosít mindenfajta diszkriminációtól, amely a nemi hovatartozás, a szexuális orientáció, az életkor, a fajta, a szociális osztály, a vallás, vagy a testi és értelmi fogyatékoság miatt történne.*

5. *A szexuális élvezet joga. A szexuális élvezet, az önkielégítést is beleértve, a testi, lelki és szellemi jó közérzet egyik forrása.*

6. *Az érzelmek szexuális kifejezésének joga. A szexuális megnyilvánulás több, mint erotikus élvezet vagy nemi aktus. Az egyénnek joga van szexualitását kommunikáció, érintés, érzelmi megnyilvánulás és szerelem útján kifejezni.*

7. *A szabad szexuális kapcsolatok joga. Ez annak lehetőségét jelenti, hogy az egyén - ha akar - házasságot köthet, de el is válhat, vagy másfajta, felelősségteljes szexuális kapcsolatot létesíthet.*

8. *A szabad és felelős döntés joga a gyermeknemzést illetően. Bárki eldöntheti, hogy akar-e gyermeket vagy nem, hogy hány gyermeket akar és mikor, továbbá joga van a születésszabályozás eszközeinek használatához.*

9. *A tudományosan megalapozott szexuális információkhoz való jog. Ez azt jelenti, hogy a szexuális ismereteket tudományos kutatások révén kell biztosítani és a társadalom minden szintjén akadálytalanul kell terjeszteni.*

10. *Az átfogó szexuális neveléshez való jog. Ez egy egész életen át tartó folyamat biztosítását jelenti, amelyben minden társadalmi intézménynek részt kell vennie.*

11. *A szexuális egészség védelmének és ápolásának joga. A szexuális egészség-gondozásnak minden szexuális probléma és betegség megelőzése és kezelése érdekében rendelkezésre kell állnia.”*

A ma már univerzálisnak elismert szexuális szabadságjogok pontos értelmezését, s érvényesítését érdemes részletesebben áttekinteni és magyarázattal ellátni.

A felsorolt jogok közül az első a szexuális szabadság joga. Ez jól hangzik, ugyanakkor nehezen konkretizálható és könnyen félreérthető. A hozzá kapcsolt megjegyzésnek az a része világos, hogy lehetővé kell tenni a szexuális képességek teljes kibontakozását, azzal a megszorítással, hogy a szexuális *kényszer, kihasználás és visszaélés* minden formája kizárandó. De rögtön fölmerül a kérdés: melyek a kifejlesztendő szexuális képességek? Továbbá ki, kivel és hogyan tud szexuális kényszert és visszaélést alkalmazni?

A szexuális képességek ugyanis többértékűek. Alapjuk és lényegük a szexuális viselkedés, aminek három fő területe a nemi szerep-viselkedés, az erotikus viselkedés és a reprodukció (gyermeknemző) viselkedés. Szexuális képességeink e három területen tudnak megnyilvánulni. A nemi szerepeket születésünktől kezdve tanuljuk; az erotikus viselkedésre kisgyermek kortól, a reprodukcióra viszont csak serdülőkortól kezdve vagyunk képesek. Nőknél ez utóbbi képesség a klimaktérium (menopauza) folytán megszűnik. Világos, hogy szexuális képességeinket mindhárom vonalon fejleszteni és szocializálni kell. A kérdés csak az, hogy fejlesztjük-e – és hogyan? Nemi szerep ugyanis többféle van, s nem mindegy, sőt, meghatározó lehet, hogy melyiket preferáljuk és tanuljuk. Az erotikus viselkedés szintén sokféle lehet, irányulhat önmagunkra, vagy egy (másnemű vagy azonos nemű) partnerre. Alapja a szexuális izgalomba jövés és kielégülés képessége. Aminek csak a lehetőségével születünk, de kialakulása, iránya és intenzitása már a külső hatásoktól függ, és el is nyomható. Ez utóbbi a nőknél könnyebben megtörténik (mert gyakran kényszerültek rá), tehát náluk az erotikus képességek kifejlesztése több odafigyelést és nevelői segítséget igényel, mert a serdülőkorban többnyire nem jelentkezik magától, mint a férfiaknál. Vagyis az elsőként említett szexuális jog a nőknél az *erotikus képességeik kibontakozásának elősegítését* is jelenti. No meg természetesen a még ma is gyakran előforduló kényszerítések és visszaélések prevencióját is. Ezek a visszaélések sokfélék lehetnek, s előfordulásukat megkönnyíti, hogy kevesen ismerik azokat, s főleg az ellenük való védekezést.

Visszaélést és károsítást azonban nemcsak partnerekkel szemben követhet el valaki, hanem önmagával szemben is. Már az önkielégítésnek is vannak az egészséget veszélyeztető módjai, amelyekben erőltetésre, vagy túlzott pornográfia-fogyasztásra kerül sor. Nem mintha maga a maszturbáció káros lenne, hiszen ma már közzismert, hogy a nemi élet egyik természetes módja. Előnye, hogy partner nélkül is teljes kielégülést biztosít és fejleszti az orgazmuskészséget; ami különösen a fiatal nők számára jelenthet nagy segítséget. A tizenéves fiúk számára pedig lehetővé teheti az orgazmus késleltetésének begyakorlását (persze csak akkor, ha erre az ingerlés lassításával tudatosan törekednek), amire a szexuális kapcsolatban nagy szükség lehet. Sajnos, a szexuális nevelés hiánya folytán ezekről kevesen tudnak, s így gyakran önmagukat is károsítják. (4)

A szexuális visszaélések leggyakoribb formái a valamilyen okból kiszolgáltatottakkal -- nőekkel, gyermekkorúakkal, fogyatékosokkal -- szembeni visszaélések. Tizenéves (és idősebb) nők esetén a kényszer nemcsak fizikai erőszak formájában nyilvánulhat meg, hanem „lelki terrorral”: elhagyással vagy másféle

retorzióval fenyegetés formájában is. A nő által nem kívánt és nem elfogadott szexuális közeledések, zaklatások elhárításának ma már megfelelő technikai és jogi eszközei vannak, de ezeket is kevesen ismerik és alkalmazzák. Emiatt sok, titokban viselt szexuális trauma korlátozza a nők (és nem ritkán a fiatal férfiak) szexuális szabadságát. Előfordulásukat viszont csak a korszerű és átfogó szexuális nevelés tudná csökkenteni, amely a szexuális viselkedés mindhárom, említett dimenziójának magasabb szintjét biztosítaná. (Lásd: Szilágyi, 2006)

Bizonyos értelemben különleges probléma a „*reprodukciós szabadság*” kérdése. A gyermekvállalás szabadságát ugyanis korlátozhatják egyrészt bizonyos objektív körülmények, másrészt a szülő-szerepre vállalkozók szubjektív éretlensége, fölkészületlensége. Bonyolítja a helyzetet, hogy az érintettek gyakran nem képesek sokoldalúan és elfogulatlanul megítélni saját gyermekvállalási szándékukat, nem kérnek tanácsot senkitől, s nem ritka, hogy a gyermekvállalást egészen más érdekek (pl. anyagi vagy egyéb előnyhöz jutás) szolgálatába állítják. Gyakori eset, hogy a családtervezés – s különösen a biztonságos fogamzásgátlás – lehetőségeit nem ismerik vagy elhanyagolják és a véletlenre bízzák. Ilyen esetekben a reprodukciós szabadság csak látszólagos, hiszen inkább ártanak maguknak és a születendő gyermeknek. Az ilyen szabadságjoggal való visszaélés elkerüléséhez intézményesen tudatosítani kellene, hogy a gyermekvállalás milyen hosszú távú és nehéz feladatok vállalását jelenti mindkét szülő számára, ezért komoly felkészülést igényel, amit a reprodukciós célú viselkedés megkezdése előtt bizonyítani szükséges. Vagyis el kell sajátítani a gyermekgondozási és nevelési szakismereteket (legcélyszerűbben egy intenzív tanfolyamon), s az alkalmasságot a szülőségre speciálisan képzett szakembereknek kellene elbírálni. (Némileg hasonlóképpen, mint ahogy ma az örökbefogadásra vagy a nevelőszülőségre való alkalmasságot elbírálják.) (5)

A szexuális egészség biztosításának elsőként említett jogához szorosan kapcsolódik a második: A szexuális autonómia és a nemi szervek sértetlenségének és védelmének joga. Első pillantásra úgy tűnik, hogy ez a világ más részein élő, sokmillió nőnek a védelmét szolgálja, akiket lánykorukban nemi szervük megcsonkítása fenyeget, pl. a hüvelynyílás összevarrása vagy a csikló kimetszése és hasonló. Pedig nemcsak erről van szó, hanem a nemi étellel kapcsolatos, *autonóm döntések* lehetőségének biztosításáról. Ennek előfeltétele, hogy mindkét nemet egyaránt képessé kell tenni autonóm döntésekre, mégpedig a valóban korszerű és humanista *etikai értékek* alapján. A kérdés csak az, hogy melyek ezek az értékek? Ugyanis abszolút és univerzális etikai értékek csak az egyházak szerint léteznek, de egyházanként ezek is különbözőek. A kultúrtörténetből tudjuk, hogy az erkölcsi normák koronként és társadalmanként változnak, de többnyire kényszerítő erővel hatnak; így valóban autonóm döntésekre régebben csak a kivételes helyzetűeknek volt lehetőségük. A modern társadalomban ezek a lehetőségek már szélesebb körűek, de realizálásuk nagy mértékben függ az egyén szociális körülményeitől, értékrendjétől és szexuális kultúrájának minőségétől. Egy felvilágosult, egyenlőségelvű, vallási tanokhoz nem kötődő férfi vagy nő nyilván sokkal előnyösebb helyzetben van az autonóm szexuális döntéseket illetően, mint a bármilyen előítéletekkel terhelt.

Ugyanez vonatkozik a többi szexuális jogra, így pl. a szexuális magánélet, egyenlőség és élvezet jogára is. A nemi élet mindenkinél a magánélethez tartozik, amibe senki nem avatkozhat be, legalábbis mindaddig, amíg az egyén szexuális viselkedése nem sérti mások jogait. Sajnos, ezt sokan (pl. egyházak, felekezetek, rokonok, médiumok vagy hivatalos szervek) ma sem veszik komolyan, s különböző, rég elavult, de érdekeiket szolgáló ürügyekkel beleszólnak az egyén szexuális magánéletébe (mint ahogyan ez pl. a régebbi, amerikai elnök, Clinton esetében is történt), s ezzel az egyéneken is túl terjedő, káros bonyodalmakat okoznak. Gyakori, hogy meg akarják szabni az egyéni nemi élet formáját, körülményeit, sőt, célját is. Az egyik világegyház (katholikus) csak a monogám házasságon belüli, heteroszexuális és gyermeknemzést célzó (vagy nem kizáró) nemi életet hagyja jóvá, a többit súlyos bűnnek tartja. Ezzel pedig erősen korlátozza nemcsak a szexuális magánélet jogát, hanem a szexuális egyenlőség és élvezet jogát is, hiszen diszkriminálja, elítéli pl. a homoszexuális viselkedést, a házasság előtti vagy azon kívüli nemi életet, a fogamzást kizáró szeretkezést vagy az önkielégítést. Azonkívül büntudatot kelt a nemi élet sokféle változatával kapcsolatban, s ezzel funkciózavarokat, neurotikus és pszichoszomatikus tüneteket indukál.

A szexuális *egyenlőség* jogából következően sokak számára közhelynek tűnhet, hogy a *nőknek ugyanolyan szexuális jogaik vannak, mint a férfiaknak*. Pedig csak elvileg és jogilag közhely, a gyakorlatban még korántsem valósult meg általánosan nálunk sem. A „*kettős erkölcs*” ugyanis még nagyon is érvényesül: a nők szexuális viselkedését sokkal szigorúbban értékeli a közvélemény, mint a férfiakét.. Éspedig nemcsak a házasságban vagy élettársi kapcsolatban élőkét, hanem az „együtt-járókét” is. A nők autonóm szexuális döntéseit a férfiak nehezen bírják elviselni (még azt sem, ha pl. épp nincs kedvük az erotikus együttléthez). Egy nyitott és szabad párkapcsolatban viszont a szexuális egyenlőséget magától értetődőként fogadják el. Vagyis a nőnek ugyanolyan joga van bármilyen szexuális viselkedéshez – így az erotikus kezdeményezéséhez, elhárításához, módjának alakításához vagy tárgyának megválasztásához – mint a férfinak. Az igények összehangolása (kölesönös alkalmazkodással) mindkét fél feladata és felelőssége, de szem előtt tartva, hogy ez egyik fél számára se jelentsen áldozatot.

Ugyancsak a szexuális egyenlőség jogából következik a *szexuális orientáció* szabad gyakorlatának elfogadása, amennyiben az nem káros sem az egyénre, sem másokra nézve. Vagyis a homoszexuális vagy a biszexuális beállítottságúaknak és általában a „transzgender” igényűeknek egyenlő jogaik vannak a heteroszexuálisan orientáltakkal. Ezt ma még kevesen tudják elfogadni nálunk, a trend azonban egyértelmű. Hasonlóképpen problematikus a helyzet az *életkorhoz* kapcsolódó diszkriminációk megszüntetése terén. Ez részben az idősekre, részben (és főleg) a fiatalokra vonatkozik. Köztudott, hogy a hagyományos, vallási alapú felfogás szerint a fiataloknak tartózkodniuk kell a nemi élet bármilyen formájától, egyrészt, mert ez számukra „bűnös és káros”, másrészt nem is képesek vagy alkalmasak rá. Ezzel szemben a tudomány legalább száz éve megállapította, hogy létezik nemcsak ifjúkori, hanem gyermekkori szexuális élet illetve viselkedés, s ez kedvező feltételek esetén korántsem káros, hanem hasznos az egyén fejlődése szempontjából. A kedvező feltételek biztosításához elsősorban az egyéni (pszicho)szexuális fejlődés normális menetének, szabályszerűségeinek ismeretére van szükség. Vagyis a gyermeki és ifjúkori szexuális

megnyilvánulásokat nem tiltani és büntetni, hanem segíteni és irányítani kell, átfogó szexuális neveléssel. A kulturált szexuális viselkedés, az élvezet és kielégülés képességének kialakítása ugyanis a testi-lelki harmónia, a jó közérzet egyik legfőbb forrása.

Az érzelmek szexuális kifejezésének joga első pillantásra kicsit meghökkentőnek tűnhet. Azonban nyilván nem bármifajta érzelemről van szó, hanem csupán a nemiséggel kapcsolatos (lehetőleg pozitív) érzelmekről. A felvilágosult és nyitott személyiségek alap-attitűdje pozitív viszonyulást jelent a nemiséghez, mint az emberi élet egyik alapvető jellemzőjéhez. Ezt sokféleképpen, mindenekelőtt a szexuális tabuk mellőzésével és az egészséges szexualitás igénylésével lehet kifejezni. Természetesen csak annyiban, amennyiben ezzel nem sérti mások jogos érdekeit és emberi méltóságát. De ha pl. szerelmes és viszonzásra, elfogadásra talál, akkor joga van érzelmeinek szexuális kifejezéséhez, szavakkal és testi gyengédséggel egyaránt. Végeredményben arról van szó, hogy akik igénylik a szexet, pontosabban az erotikus viselkedést, azok ezt megfelelő formában kifejezhetik, s meg is valósíthatják, ha ezzel sem önmagukat, sem másokat nem károsítanak. Ez az önkielégítésre és a szerelem nélküli szexuális kapcsolatra is érvényes, hiszen a megkívánás önmagában is egy pozitív érzelmek lehet. A lényeg a kihasználás és visszaélés kerülése.

Nagyjából ugyanezt fejezi ki a szabad szexuális kapcsolatok joga. Azt jelenti, hogy nem feltétlenül kell házasságot kötni, vagy érzelmileg elköteleződni egy szexuális kapcsolat létesítéséhez vagy fenntartásához. Ami viszont feltétlenül szükséges: *a helyzet megértésén alapuló, erőszak mentes megegyezés a kölcsönös örömszerzés módjában*; s ugyanakkor vigyázni arra, hogy kapcsolatuk ne veszélyeztesse sem a résztvevők, sem pedig mások jelentős és jogos érdekeit. Ezzel a megszorítással lehet a szexuális kapcsolat szabad és erkölcsileg kifogástalan. Az így körülírt, tág keretbe természetesen nem fér bele a gyermekekkel, betegekkel, értelmi fogyatékosokkal vagy a kapcsolatot nem kívánó, vagy élvezni nem tudó egyénekké létesítendő, szexuális kapcsolat. Beleférhet viszont a házasság előtti, vagy azon kívüli, a hagyományos (vaginális) közösüléstől eltérő, hetero-, homo- vagy biszexuális kapcsolat is, ha megfelel a jelzett kritériumoknak. (Amelyek azonban nemcsak a kapcsolatlétesítésre, hanem annak megszakítására is érvényesek.)

Ugyancsak fontos, bár tisztázandó a szabad és felelős döntés joga a gyermeknemzést illetően. Elvileg minden felnőttnek egyenlő joga van a gyermeknemzéshez; feltéve, hogy képes a szabad és *felelős* döntésre! A döntés szabadsága kényszer nélküliséget és szabad elhatározást jelent. Itt azonban nemcsak a külső, hanem a belső kényszer lehetőségével is számolni kell. A döntés akkor felelős, ha előzetesen és minden lehetséges szempontból figyelembe veszi a gyermeknemzés következményeit, nemcsak önmagára, hanem az érintett partnerre, sőt, a születendő gyermekre nézve is. A döntés csak akkor felelős, ha a partnerek közösen mérik fel és vállalják a gyermeknemzés következményeit és a rájuk háruló feladatokat.

Az eddigiekben vázolt jogok érvényesítése elsősorban az egyéni viselkedésen múlik. A következő három szexuális jog megvalósításához viszont a társadalom bizonyos intézményeinek aktív közreműködése szükséges. Ilyen pl. a tudományosan megalapozott szexuális információkhoz való jog. Ez főleg két dolgot jelent:

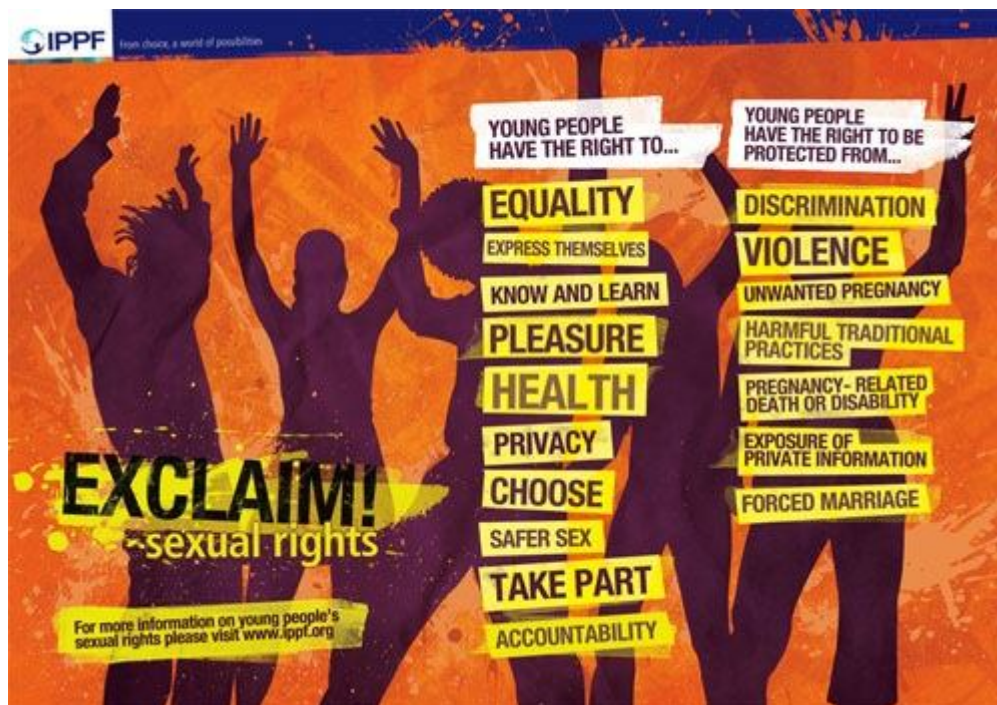
gondoskodni kell a tudományosan megalapozott szexuális ismeretekről és ezek széles körű hozzáférhetőségéről. Vagyis az adott ország államilag jóváhagyott és támogatott kutatási és oktatási intézményeinek gondoskodniuk kell a nemiséggel kapcsolatos kutatásokról – többek közt adatgyűjtésekről, felmérésekről a nemek viszonyát, szexuális egészségi állapotát és az ebből adódó feladatokat illetően –, továbbá ezek publikálásáról a nyomtatott és elektronikus média révén. A tudományos szexológiai ismeretek közegészségügyi jelentősége és érvényesülése érdekében előnyt kell biztosítani számukra az elavult ismeretekkel és misztikus hiedelmekkel, előítéletekkel szemben

Ezt egyértelműen megerősíti az átfogó szexuális neveléshez való jog, amelynek biztosításában – legalábbis elvileg – minden társadalmi intézménynek részt kell vennie. Kivéve természetesen azokat az intézményeket, amelyek a tudományosan megalapozott és átfogó szexuális nevelésre nem képesek, vagy csak másfajta (korlátozó, szex-ellenes) nevelést tudnának nyújtani. Elég nyilvánvaló egyébként, hogy az átfogó szexuális nevelés elsősorban a közoktatási és köznevelési intézmények feladata. Éspedig egyik fő feladata a kulturált magánéletre és egészséges életmódra nevelés keretében, amire a hivatásos nevelőket sokoldalúan ki kell képezni és oktatását külön tárgyként, megfelelő óraszámban biztosítani. Minthogy a nevelhető egyének univerzális emberi jogáról van szó, ebből senkit sem szabad kihagyni, függetlenül a szülők, vagy más társadalmi tényezők véleményétől. Ha a szülők – és általában a felnőttek – nem kapták meg ifjabb korukban az említett, átfogó szexuális nevelést, akkor ezt a felnőtt-nevelés keretében, a médiák segítségével pótolni kell.

Mindezekből logikusan következik a szexuális egészség védelmének és ápolásának joga. Ez elsősorban prevenciót jelent, a szexuális egészséget fenyegető veszélyek elhárítását és az ártalmak megelőzését. Eredményességének feltétele a szexuális egészséget fenyegető tényezők (negatív külső hatások vagy viselkedési szokások) időbeni felismerése és megváltoztatása jogi, pedagógiai és pszichológiai módszerekkel. Ha pedig már kialakult, szexuális funkciózavarokról, vagy nemi úton terjedő fertőzésekről, esetleg a nemi orientáció zavarairól van szó, akkor bárki számára igénybe vehető legyen a pszichológiai vagy orvosi szexuálterápia, éspedig megfelelően képzett szexuálterapeuták segítségével. (Lásd: Szilágyi, 2010)

Minthogy ez idő szerint a felsorolt és az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által is fontosnak tartott és minden ország jogrendszerébe bevezetésre ajánlott, univerzális szexuális jogok érvényesülését hazánk még nem tudja biztosítani, egyelőre csak valószínűsíthető, hogy a nemek viszonyának alakulása ebbe az irányba tart. De a történelmi visszapillantás és a legfejlettebb országok gyakorlata megerősíti ezt a feltételezést. Egyébként a Szexuális Egészség Világszervezetének szakértői testülete 2014-ben felülvizsgálta és 16 tételre bővítette a szexuális egészség univerzális jogait.

(5)

Irodalom

1. Kirkendall, L. et al.: The Humanist, 1976/1, published by AHA (www.thehumanist.com)
2. WAS 14. Szexológiai Világkongresszus, 1999. Hong Kong. Declaration of Sexual Rights (www.sexarchive.info/HUDOK/html)
3. WHO Ajánlások a szexuális egészség védelmére. In: Szilágyi V. (szerk.): Szexológiai dokumentumok. 2004, Budapest, Magánéleti kult. Al., 140. old.
4. Szilágyi Vilmos: Szexuálpedagógia. Szexuális egészségnevelés. 2006, Budapest, Athenaeum K.
5. Szilágyi Vilmos: A nemek viszonyának jövője. 2010, Budapest, Háttér K.
6. Declaration of Sexual Rights. WAS Task Force. 2014 (http://www.worldsexology.org/wp-content/uploads/2013/08/declaration_of_sexual_rights_sep03_2014.pdf)